

DENN ALLES FLEISCH ES IST WIE GRAS

26

Deel 2 uit *Ein Deutsches Requiem*, opus 45
Brahms, Johannes (1833 – 1897)

Konzertvereinigung Wiener Staatsopernchor
Wiener Philharmoniker
Carlo Maria Giulini

*Denn alles Fleisch es ist wie Gras
und alle Herrlichkeit des Men-
schen
wie des Grases Blumen.
Das Gras ist verdorret
und die Blume abgefallen.
So seid nun geduldig, lieben
Brüder,
bis auf die Zukunft des Herrn.
Siehe, ein Ackermann wartet
auf die köstliche Frucht der Erde
und ist geduldig darüber, bis er
empfangt den Morgenregen und
Abendregen. Aber des Herrn Wort
bleibt in Ewigkeit.
Die Erlöseten des Herrn werden
wieder kommen,
und gen Zion kommen mit Jauch-
zen;
ewige Freude wird über ihrem
Haupt sein;
Freude und Wonne werden sie
ergreifen
und Schmerz und Seufzen wird
weg müssen.*

*Want alle vlees is als gras en al de
heerlijkheid van de mens is als
een bloem in het gras.
Het gras is verdord en zijn bloem
is afgefallen. (1Petrus 1, 24)
Wees daarom geduldig, broeders,
tot de komst van de Heere. Zie, de
landbouwer verwacht de kostbare
vrucht van het land, en heeft daar-
bij geduld, totdat het de vroege en
late regen zal hebben ontvangen.
(Jacobus 5, 7)
Maar het Woord van de Heere blijft
tot in eeuwigheid. (1Petrus 1, 25)
Want wie door de HEERE zijn
bevrijd, zullen terugkeren;
zij zullen Sion binnenkomen met
gejuich.
Eeuwige blijdschap zal op hun
hoofd zijn,
vreugde en blijdschap zullen zij
verkrijgen,
verdriet en gezucht zullen weg-
vluchten. (Jesaja 35, 10)*

Ik sluit de composities uit de requiems af met het bijzondere *Denn alles Fleisch ist wie Gras* uit het *Requiem* van Brahms. De tekst is geen Duitse vertaling van de Latijnse Requiemmis. In het negentiende-eeuwse Duitsland bestond een tendens om oude teksten die de katholieke kerk nog gebruikte, in Duitse vertaling of herdichting op muziek te zetten.

Zo ontstond een Duitse versie van Mozarts *Requiem* en componeerde Schubert zijn *Deutsche Messe*. Maar dat is niet wat Brahms deed.

Brahms selecteerde zelf teksten uit het oude en nieuwe testament en uit apocriefe boeken. Het was niet zijn bedoeling om kerkmuziek te schrijven. Zijn werk was bedoeld voor de concertzaal, zoals dat ook het geval is met

Handels *Messiah*.

Bovendien is zijn *Requiem* niet speciaal bedoeld voor perioden of gelegenheden van dood, rouw, sterven en begraven. Dit *Requiem* is niet zoals de Requiemmis een bede voor het zielenheil van een overledene, maar troostmuziek voor allen die geliefden te betreuren hebben en bezorgd zijn om de eindigheid van hun eigen bestaan. Het is een hooglied van de troost. Daarom is er ook geen *Dies Irae* (dag van toorn), geen hel en verdoemenis, geen bedreigende apocalyptische perspectieven. Er is vooral bemoediging voor treurenden en twijfelenden op basis van een bevrijdend en troostrijk vertrouwen in Gods onvoorwaardelijke liefde, en een verzoening met de dood.

Brahms *Requiem nach Worten der Heiligen Schrift* is geen specifiek protestantse of zelfs maar christelijke muziek. Christus, zonde en kruis mankeren in de tekst, evenals alle andere dogmatische noties. Hoewel Brahms kerkelijk en met de bijbel was opgevoed had hij zich ontwikkeld tot een religieus maar niet confessioneel geïnteresseerde vrijdenker die toch geen dag buiten de bijbel kon. Hij zag zijn *Requiem* als een humanistische lijdensmeditatie. Het woord *deutsches* verklaarde Brahms - die ook zeker niet voor een nationalist wilde worden aangezien - graag te willen inwisselen voor 'menschliches'. De bijbel las hij als inspirerende poëtische literatuur, niet als theologisch document.

Muzikaal is dit deel bijzonder omdat het grote contrasten vertoont tussen pijn en vreugde, lijden en troost. Het orkest zet met een driekwartsmaat een sarabande-achtige treurmars of dodendans in. Hierin past wonderwel een sombere, strenge koraalmelodie, eenstemming door het koor gezongen, de eerste keer uit de verte, berustend, een tweede keer luid, opstandig en verontrustend. Dat levert kippenvel op!

Het 'geduld van de landbouwer' zorgt daarna voor een beweeglijker en enigszins opbeurend intermezzo, waarin je de regendruppels hoort vallen. Nog eenmaal klinkt de dreigende treurmars, maar dan al veel meer ingehouden. Dan volgt een proclamatie: er is uitzicht op duurzame vertroosting. Daarin staat niet de natuur maar 'des Herrn Wort' centraal. De muziek verandert definitief, de treurmars zal niet meer terugkomen. Als de verlossing aan de orde komt zijn er jubelende fuga's waarin de romanticus, de classicus en de Bachbewonderaar in Brahms elkaar de hand reiken.

Brahms erkende ooit dat één bekende Lutherse koraalmelodie aan zijn compositie ten grondslag lag, zonder ergens expliciet geciteerd te worden. Men is het er wel over eens dat het hier gaat om het koraal *Wer nur den lieben Gott lässt walten*.